

گانی په گانی عیراق و سیضه تی جیولوجی و سوودیان

پیشه کی :

گانی په کان په کیکن له هویه سهره کی په گانی نیشته جی بوون ، به تاییه تی له و شوینانه ی که پیویستی په گانی (نامیره گانی) به دی هینانی ناوی ژیرزه مینی نه بی یان به ده گمه بی . جیگای سهر سوورمان نی په که له دیر زمانه وه چه ند گوندو شاری ده ورو به ری گانی په کان گه شه ی کردوه . گانی بریتی په له گه یشتنی ناوی ژیرزه مین بوسه ررووی زه مین به ریگایه کی سروشتی و پیکهینانی پووباری قه باره هه مه چه شن . دانیشتوانی ده ورو به ری گانی په کان سهرنجی گه شه کردنی نه م گانی یانه یان نه دا بی نه وه ی له نه ژادی بوونی نه م گانی یانه یان شتیگ ده ریاره ی هایدروجیولوجی نه م گانی یانه بزائن . خویندنی زانستی یانه ی گانی په کان له سهرده می تازه وه دهستی بی کردو پولینیش (تصنیف) نه وه ستیته سهر چه ند سیفه تیکی دیاری کراو . چه ند ریگایه ک هیه بو پولینی گانی په کان بو نمونه : - به گویره ی بوونی خوی توواوه گانی ناو ناو پولین نه کری بو گانی ناوی سازگارو گانی ناوی کانه کان یان (گانی ده رماناو) (mineral water springs) . به لام به گویره ی هله ی گه رمی ناو پولین نه کری بو گانی په گه رمه کان و گانی په ناگه رمه کان (nonthermal springs) و به گویره ی به رده وامیان پولین نه کرین بو گانی په هه میشه یی په کان که به دریزایی سال نه مینیته وه و گانی په پچراوه کان که هه میشه به رده وام نی په و نه پچری و نه گه رپته وه بو گانی په وهرزی په کان بیجگه له مانه ش پولینی تریشی هه یه .

گانی ناوه گانی عیراق به ژماره زوین و له سه ده ها به لکوله

هه زاره ها ش زیاترن و به سهر هه موو لایه کی وولات دابه ش کراون به لام به شیوه په کی سهره کی له ناوچه شاخاوی په کان و که نار کرده کان دا هه ن و هه روه ها به ژماره په کی که م له نزیگ لای ته نیشته روژه لاتی ناوچه شاخاوی په کان و ته نیشته روژه لاتی بیابانی روژ ناواو هه روه ها به تریبی به دریزایی پووباری فورات دوا کومه له ی گانی په کان نه کشیته وه به بارستایی باکووری روژ ناواو باشووری روژه لات که ریک نه که وی له گه ل بارستایی گشتی (faults) هکان له عیراقدا هاشان بارستایی په که ی تریبی نه بی له گه ل ، ته وهری حه وزی میزوپوتامیا دریزی نه م زنجیره گانی یانه نزیکه ی (500 کم) ده بی که له باکووری روژ ناواو له نزیگ د هیت ، هوه ده ست پیده کات تا ده گاته پوژه لاتی شاری (ناصریه) له باشووری روژ ناواوه (وینه ی ژماره - 1 -) .

به شیوه په کی گشتی گانی په گانی عیراق دابه ش ده کرین بو گانی ناوی سازگارو گانی ناوه کانه کان ناوی گانی په سازگارو کان به کارده هینری بو خوار دنه وه و نیش و کاری ناو مال به لام نه گه ر هاتوو ناوه که زور بی بو ناودیریش به کارده هینری باشتزین نمونه ش گانی سهر چناره که هه ندیک له پیویستی شاری سوله یمانی پر نه کاته وه وه کو پیویستی په گانی ناو مال و ناودیری باخچه و بیستانه کان نمونه ی تریش بو نه م جوړه گانی یانه وه ک گانی په گانی سنجان ، سولاف ، سواره تووکه ، گانی ماسی ، شه قلاوه ، بیخال ، جندیان ، حاجی هه نومه ران و هه روه ها گانی په گانی گوپزان و گانی دوشیکان که ده که ونه به شی روژه لاتی شاری مه نده لی ... به لام گانی په گانی جوړی

کانی یه کانی عیراق و سیفته تی جیولوجی و سوودیان

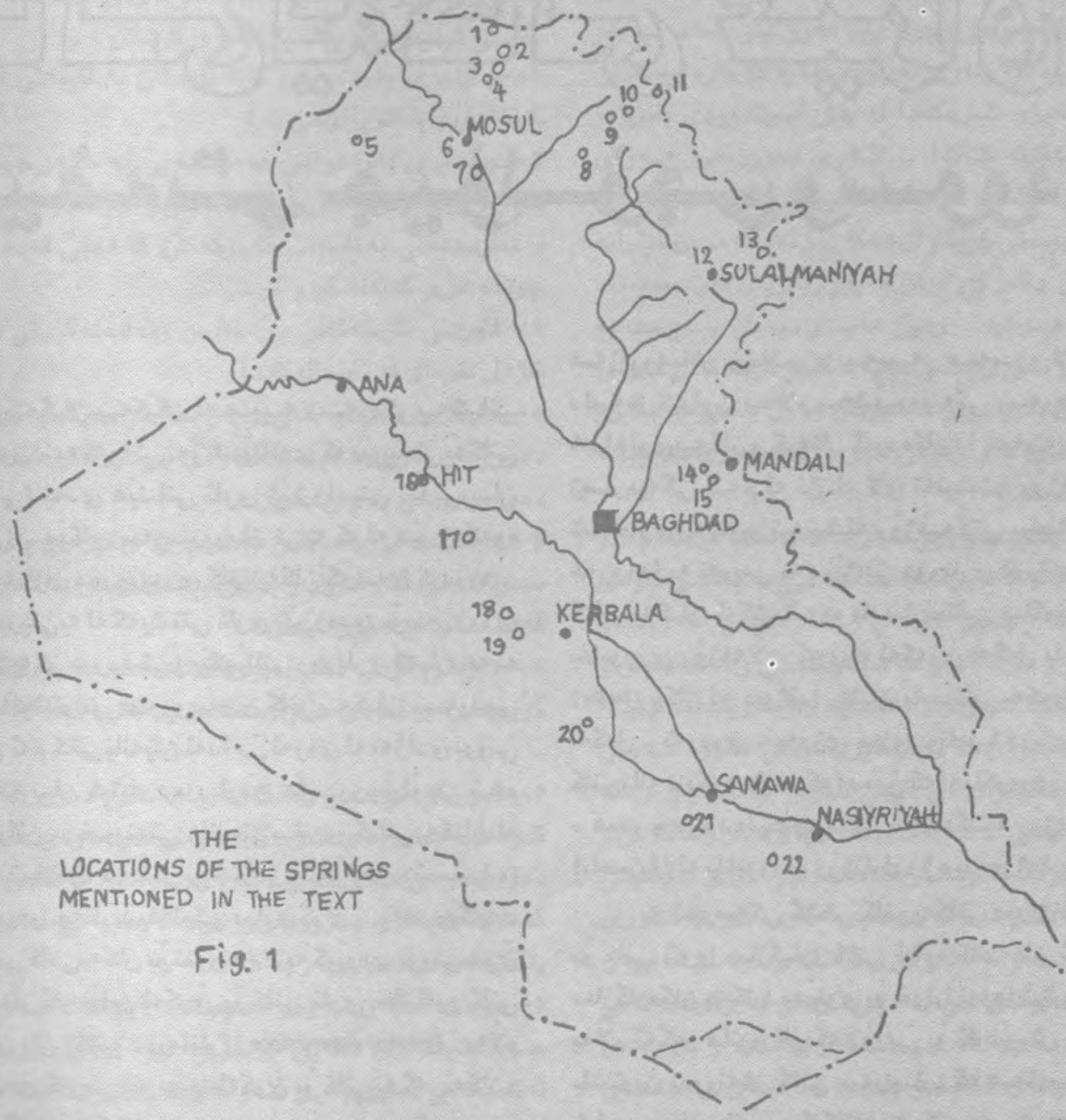


Fig. 1

- | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | |
|--------------|----------|---------------|---------------|----------|--------------|----------------|-----------|----------|------------|----------------|------------|--------------|------------|------------|---------|---------|------------|-----------|-------------|----------|---------------|
| 1- کانی ماسی | 2- سولاف | 3- سه رسه ننگ | 4- سواره تووک | 5- سنجار | 6- عین کبریت | 7- حمام العلیل | 8- شقلاوة | 9- بیخال | 10- جندپان | 11- حاجی عمران | 12- سرچنار | 13- پینجویین | 14- گويزان | 15- دوشیگه | 16- هیت | 17- جبة | 18- رحالية | 19- شنائة | 20- عین ربه | 21- عوید | 22- عین سعدون |
|--------------|----------|---------------|---------------|----------|--------------|----------------|-----------|----------|------------|----------------|------------|--------------|------------|------------|---------|---------|------------|-----------|-------------|----------|---------------|

دووم که کانی ناوه کانه کانه ژماره یان که مه له پووبه ریکی فراواندا نه مه ش کانی یه کانی (حمام العلیل ، عین کبریت ، که رمای ، شئائو (عین تر) ، الرحالیة ، عومید ، عین سید ، عین سعدون) نه گریته وه وه هندیکیان له بهر سیفته کی میاوی یان به کار ده هینرین بو چاره سه رکردنی هندی نه خوشی پیست یان نه خوشی یه کانی جومگه واته (روماتیزم) .

نه م کانی یانه شایانی نه وهن که ده زگا کانی میری به ته نگیانه وه بن له بهر نه وراستی یه ی که نه م کانی یانه سیفته کی میاوی دیاری کراویان هه یه که ر لی یان بکولریته وه وپولین بکرین نه وه وه که سه رچاوه یه کی سروشتی (مورد طبیعی) گرننگ بو ته ندروستی و پیشکه وتنی وولات سوودیان لی وهرده گیری .

● کانی یه کانی حمام العلیل یا (کانی یه که رمه کان) :

نه م کانی یانه نه که ونه باشووری موصل به (26 کم) که له به شی روزناوای رووباری دجله له چه ند بار ستایی یه کی جیاواز هه لئه قولین و له کاتی لافاودا زور به ی نه م کانی یانه نقومی ژیر ناوی رووباری دجله نه بن پله ی که رمی ناوی نه م کانی یانه به ریژه یه که به رزه (له نیوان 35 وه تا 50 س) هه ر له بهر نه م هویه ناو نراون به کانی یه که رمه کان وه گازی هایدروجین و سولفایدیش (H₂S) له ناوه که به رز نه بیته وه که له ماوه یه کی دوور هه ستی به نه کری . قیری لاستیکیش له که ل ناوه که هه لئه قولین و نه گاته سه ر پووی زهوی سولفر له سه ر دیوارو بنکه ی چوکه ناوه کانیش بابه تیک وه یا توخمیک ده نیشیته وه که به ی ده لین د سولفر ، قوری ده وروبه ری نه م کانی یه ش به کار ده هینری بو چاره سه رکردنی نه خوشی و نازاری جومگه کان (روماتیزم) .

باری جیولوجی نه و نلوچه یه :

کانی یه کان له (allusium) ه وه هه لئه قولین که قورولیته ی ده وروبه ری رووباری دجله پیکدینی و (allusim) نه و بهردانه نه پووشی که ته مه نیان نه گریته وه بو (lower miocene) به شیوه یه کی سه ره کی له (gypsum) نه نوینی ، که ته مه نی به رده کانی حمام العلیل له نیوان (lower miocene) وه (Becer) ه هه رچه نده کانی یه کان له چینه کانی (allusium) ه وه به دیار نه که ون به لام له پنچینه وه نه گریته وه بو نه و بهردانه ی که نه که ونه ژیر به رده کانی که ته مه نیان (lower miocene) هه له وانه یه

کونتریش بی . کانی یه که رمه کان له و (peult) انه هه لئه قولین که له به رده کانی lower miocene دان وه چینه کانی lower Fars له (حمام العلیل) له limestone پیکدی که نه ستووری (5.5 m) هه دواوی چینی anhydrite که (60cm.) هه ئینجا silty claystone (25 cm.) پاشان چینی limestone که نه ستووری (120 cm.) هه به رده کانی چینی lower tars به شیوه یه کی ناسویی یه (طبقات افقیة) .

چینی (allusium) له قوم و خولی زیخاوی و خولی قومای و marl که (نه مه یس جوریکه له خول) ، پیکهاتوه له به ربوونی کانی یه کان له سه ر شیوه هیلکی راست نه مه مان بو پوون ده بیته وه که (vault) هه یه له به رده کانی چینی ژیر چینی (allusium) نه مه ی دوایش (واته allusium) بو شایی هه یه له نیو به رده کانی وریگا به تیپه ربوونی ناوه که رمه که ده دات بو نه وه ی به ریژه ویک سه ر بکه ویته سه ر پووی زه مین بو یه ش کانی یه کان له سه ر هیلکی ته و اووراست دانین .

● سیفته و سوودیان :

نه م کانی یانه له بهر که رمی له دیرزه مانه وه به کار هینراوه بو خوشووشتن و بو چاره سه رکردنی نه خوشی دیاری کراو ، هایدروجین و سه لفاید له ناو ناوی نه م کانی یانه دا هه یه بوونی سولفر له ناو ناوه که یارمه تی چاره سه رکردنی نه خوشی یه کانی پیست ده دا .

نه وانه ی که بو نه م کانی یه رویشتون دیوانه که وا کاریگری نه و قیره ی که له که ل ناوه که هه لئه قولی وه که خاوین که ره وه یه که . بیجکه له مه ش قیره که وه که بنیشت به کاری دینن جگه له به کارهینانی ناوی که رمی نه م کانی یانه بو خوشووشتن نیشتوه کانی قوریش به کاردی بو داپوشینی نه و شوینانه ی له ش که تووشی نه خوشی بووه بو مه به ستی چاره کردنی .

ده زگا کانی میری هه ولی نه وه یان داوه بو دروستکردنی که رمای هاوچه رخ له سه ر نه م کانیوانه هه روه که نه و که رماوانه ی که له ده وله ته پیش که وتوه کانداهه یه بو نه وه ی زیاتر سوود له و کانی یانه وه ربگیری .

● کانی یه کانی عین کبریت :

نه مه ش بریتی یه له کانه کانی یه کان (mineral springs) که له شاری موصل دایه ، ناوی نه م کانی یانه له خوار به رزایی یه کان به دیار نه که وی و که ناری روزناوای رووباری دجله پیکدین ، له سه ر پووی به رزایی یه کانیش ناوه کانه کان

به پرهنگی زهر دو سه وز به پووی پووباره وه به دیار شه که وی و ناوی پووباره که ش بو ماوهیه که پرهنگاو پرهنگ شه کا . شه کانیه یانه له ناستیکی جیاواز دان هه ندیکیان له خوار پووباره وهن جا که ناستی ناوی پووبار به رز نه بیته وه له زستان و به هاردا زور به ی یاخود گشتی شه کانیه یانه شه که ونه ژیر ناوه وه تا ماوهیه که هر له بهر شه هویهیه ژمارهیه که له کانیه یانه نه زانراون له بهر بوونیان له ژیر ناوه وه .

جیولوجی شه و ناوچهیه :

کانه ناوه کانیه عین کبریت له بهرده کانیه lower fars که ته مه نی (miocene) ه به رز نه بیته وه که شه مه ش بریتی به له چینیه کانیه (limestone) و (shale) یه که له دوا یه که تا سه ر پووی زه مین . ناوی کانیه یه کان له (vaults) ه کانه وه هه لئه قولی و نه گاته سه ر پووی زه مین .

● سیفته و سوودیان :

ناوه کانه کانیه شه کانیه یانه جیاوازیان هه یه له گه ل کانیه یه کانیه (حمام العلیل) له باره ی هله ی گه رمی و بوونی قیری ناو ناوه که هله ی گه رمی ناوه که له نیوان (20 22 س) به شه مه ش به برتره له ریژه ی هله ی گه رمی ناوی ژیر زه مین که 20 س به لام ناوی شه کانیه یانه هه روه که ناوی کانیه یه کانیه (حمام العلیل) گازی هایدروجن سه لفایدی تیدایه شه گازه ش ههستی بهی نه کری له دوری زیاتر له 1 کم . هه ر له زوه وه سوود له ناوی شه کانیه یانه وه رگیراوه بو چاره سه رکردنی نه خوشی به کانیه پیست ، له بهر ناوه مواری شوینی شه کانیه یانه که له روخ به رزایی به کان و نزیک پووباره وه یه خانووی شیایو بو دروست نه کراوه ته نها دوو حه وزی نیوه باز نه بی نه بی که دروست کراوه .

کانیه یه کانیه (ششانه) یان (عین تمر) :

شه کانیه یانه شه که ونه د ششانه ، یان (عین تمر) که له به شی روژه لاتی بیابانی روژناوا دایه که 85 کم له شاری که ربه لا دوره و ژماره یه کی زور کانیه لی یه وه له 150 کانیه زیاتره ، له نیوان کانیه بچووک و کانیه گه وره دان که چه ند هه زاریک گالون ناو درده که ن له خوله کی کدا شه مه ش بو ناو دیری که لی میوه و دارخورماو ده غلی که نم و جو به کارده هینیری و میرگیکی جوانی لی یه که ژماره ی دانیش توانی له 7000 که س پتره ..

● باری جیولوجی شه و ناوچهیه :

کانیه یه کان له (allusium) ه وه هه لئه قولین که به ته واوی زه وی (ششانه) ی پوشیوه له ژیر allusium چینیه کانیه lower miocene هه یه که له (Euphrates limestone , marl , shale , limestone) پیک هاتون . کانیه یه کان له (vaults) ه کانیه (Euphrates limestone) ه وه هه لئه قولینه شه (vault) انه ش ته ریین بو ته وه پری حه وزی پووباره کان و ریژه ویشیان له گه ل ریژه وی گشتی (pault) ه کانیه عیراقه دوا یه به ناو به رده یه کنه گرتوه کانیه allusium شه که نه سه ر پووی زه مین . کانیه یه کانیه (ششانه) شه لقه یه کی زنجیره کانیه یه که پیک دینن که له (هیت) و له باکووری بوژ ناوا ده ست بهی ده کات تا روژ ناوی (ناصریه) له باشووری روژه لات .

چینه کانیه (ششانه) به شیوه یه کی گشتی له شیوه ی ناسویی دایه ، بنچینه ی (یان نه ژادی) کانیه یه کانیه له چینیه کانیه (Euphrat) ه نزیک باکووری (هیت) به دیار شه که وی که پووبه ریکی گه وره ی پوشیوه . بنچینه ی شه کانیه یانه ش له و راستی به پوون نه بیته وه که وا پووباری فورات به سه ر شه و به ردا نه تی نه پری ناوی پووباره که به ریگایه کی راسته و خو به ناو درزو کون و جوکه کاندایه چینه ژیر زه وی یانیش به ریگایه کی ناراسته و خو به هوی دلوپاندن و (percolation) به ناو نیشتوه کانیه سه ر زه ویدا شه چینه ژیر زه مین و نه گه ر هاتون و ناوه ی که چوه ژیر زه مین گه یشته سه ر پووی زه مین له خوار پووباره وه به هوی هاله په ستوی هایدروستاتیکی (شه هاله په ستوی ش دروست ده بی له نه نجامی جیاوازی ناستی ناو له و ناوچه یه ی که ناوه که ی بو دی و شه و ناوچه یه ی که ناوه که هه ل شه مزی) (intake area) (discharge area) به م جوړه نه ژادی شه کانیه یانه پوون شه بیته وه له وانه شه بیابانی روژناوا که زه وی یه کی گه وره پیکدینی سه رچاوه یه کی تری ناوی شه کانیه یانه بی . کانیه یه کان له سه ر پووی زه مینه وه به دیار شه که ون به هوی به رزبوونه وه ی به رزترین ناستی ناوی ژیر زه مین بو نزمترین ناستی ناوچه ی کانیه یه کان له وانه شه ناوی ژیر زه مینی بیابانه کان په یوه ندی هه بی له گه ل پووباری فورات و هه ردوکیان بینه سه رچاوه یه کی ناوی شه و ریزه کانیه یه کی له سه ره وه باسما ن کردن .

● سیفته و سوودی شه کانیه یانه :

ناوی ئەم کانی یانە هایدروچین سەلفایدی تێدایە کە لە دورەووە هەستی پێ ئەکری پلە ی گەرمیشی لە نیوان (23 وە 25 س) دایە پەنگیشی شینە بۆیە کانی یەکیان ناو نراوە بە کانی شین . ئەم ناوێش سوودی ئی وەر ئەگیری بۆ ئیش و کاری ناو مال و هەروەها بۆ مەرو مالات و ئاودێری بیجگە لە مانەش بۆ چارەسەرکردنی پزیشکی بە لام بە شینووە یەکی زۆر تەسک بە کار دەهینری . جگە لە سیفەتی پزیشکی ئەم کانی یانە سەرنجی ئە و خەلکە رانە کێشن کە بۆ بینینی (قصر الاخضر) ئە چن کە نزیکێ ئەم کانی یانە یە لە بەرگە ئی هوی تر ئەم شوینە بوو بە شوینیکی سەرنج راکیشەر .

● سەرئەنجام conclusion

لە و باسە ی سەرەووە بۆمان دەر ئەکەوێ کە کانی یە گەرمە کان و کانه کانی یە کان لە عیراقدان هەن و کانی بە ناوبانگی تریش هە یە لە جیهاندا لە سیفەتدا لەم کانی یانە بچی ئەو ه ی شایانی باسە کانی یە کانی وولاتە کە مان پەشت گویی خراون و هەرچەندە زۆر بە شیان ناسراون . ئەم کانی یانە ی وولاتە کە مان بۆ چارەسەرکردنی ئە خوشی یە کانی پێست و ئە خوشی تر بە کار هینراون وەک ئەوانە ی کە لە (الحما) دا هە یە لە سویدیاو کانی یە کانی (مولای یعقوب) لە مە غریب و (بادن بادن) لە ئە لمانیاو (بادن) و (kautbad) لە سویدو (بورصة) لە ترکیا و (karlsbad) لە چیکوسلواکیا و ئە و کانی یانە شی کە بۆ مە بەستی خواردنە وە بە کاردی وەک (عين السیها) لە لوبنان و (sidi Harzim) لە مە غریب و (vichy) لە فەرەنسوا (Eptinger) لە سویدو (wiesbaden and Baden weller) لە ئە لمانیا . ئەو ه ی شایانی باسە پێ وێستە توژینە وە یە کێ گشتی هە موو ئە و کانی یانە بکری لە گەل خویندە وە یە کێ زانستی یانە چونکە گە ئی کانی تر هە یە کە ئی سیفەتی دیاری کراوی بە کە لکی تێدا هە یە و بە لام زانیاری مان زۆر کە مە دەر بارە یان وەک ئە و کانی یانە ی کە لە حاجی ئومە ران و نامیدی و ئەوانە ی کە نزیك (سولاف) ن کاریگە ریکی باشیان هە یە لە سەر گیروگرفته کانی گورچیلە و جومگە کان و ئاسانی هەرس کردن . دانیشتوانی ئەم ناوچانە بە و ناو ئە لین ئاوی سووک (light) چونکە یارمەتی هەرسکردنی خواردن ئە داو خەلکی تریش ئە لین ئەم کانی یانە وەک یارمەتی دەرئیکن بۆ بزگاریبون لە و بەردانە ی کە لە گورچیلە دا ئە بن و دلنیان لە وە کە ئاوی ئەم کانی یانە بە رده کانی گورچیلە ئە تاوینیتە وە .

کانی یە کانی (حمام العلیل) ئە بی بە شینووە یە کێ فراوانتر سوودی ئی وەر بگیری ئەمیش بە هوی دابینکردنی نامیری هاوچەر خ و دروستکردنی دەزگا و شوینی تایبەتی و دە بی لە ژیر چاودێری پزیشکی یە وە ئاوە کە بە کار بهینری بۆ ئەم مە بە ستانە ی خوارە وە :

- 1- بۆ خواردنە وە .
- 2- بۆ رشانندی دەم و گەر و .
- 3- بۆ خوشووشتن .
- 4- بە کار هینانی نیشتووە قوڤرە کانی لە ریکی داپوشینی ئە و بە شە ی لە ش کە تووشی ئە خوشی بوو .

ئە و کانه کانی یانە ی کە لە وولاتە کانی تردا هەن بە شینووە یە کێ زۆر کاریگەر بە کار هینراون . گەر هاتوو بە راوردیان بکە ین لە گەل وولاتە کە ماندا . ئە و کانی یانە ش کە زۆر بە کە می هایدروچین سولفایدی تێدایە لە و کانی یانە ی وولاتە کە مان بە گە ئی ریکای جیاوازی مە بەستی جیاوازی سوودی ئی وەر گیراوە .

پێویستە لیکۆلینە وە و توژینە وە یە کێ زانستی یانە بکری بۆ زانینی سیفەت و سوو دە کانی تری ئەم کانی یانە و دوزینە وە ی کانی یە کانی تر و گە شە پیدانی پێشە سازی لە دە ورو بە ری ئەم کانی یانە و لە حالەتی تردا ئە توانری شووشە پڕ بکری بە ئاوی ئەم کانی یانە و بنیردری بۆ دەر وە ی وولات و بفروشری هەروە ک لوبنان کە ملیونە ها دیناری بۆ ئە گە ریتە وە لە پڕکردنە وە ی شووشە کان بە کانه ئاوە کان . کانی یە کانی عیراقیش شیاوی ئە وەن کە لیکۆلینە وە و توژینە وە یان لە بارە وە بکری .

سەرچاوە کان :

- 1- مؤسسه البحث العلمي / معهد بحوث الموارد الطبيعية
- 2- الحلقة العلمية في المياه الجوفية 10-15 آذار 1973
- الدكتور عباس احسان البغدادي - كلية العلوم - جامعة بغداد .

3 - water springs in Iraq their geological characteristics and utilization .

ينابيع المياه في العراق ، جيولوجيتها وخصائصها .